

*Morje kipi in veter vleče,
škrpaje jambor se šibi ...
Ah, jadro si ne išče sreče,
pred srečo tudi ne beži.*

*Nad njim se sončna luč razžarja,
pod njim je morje v dalj in šir.
A jadro si želi viharja,
kot da v viharju bil bi mir.*

(1832)

IZ ODLOŽENEGA ROMANA

PRI SESTRI VERONIKI — JUŠ KOZAK

1.

Potem se je Metod s smehom domislil prvega političnega doživljaja. Očetova trgovina je uživala sloves in kupovali so pri njem posebno stari meščani brez razlike prepričanja. Oče je bil sicer liberalnega mišljenja, toda še prav posebno je vselej postregel škofovi kuharici in pošiljal vsak teden najbolj izbrane stvari družini Lahajnarja, voditelja konservativne stranke, na dom. Z Lahajnarjevim sinom je hodil Metod skupaj v ljudsko šolo in ga ni posebno maral. Sedel je v prvi klopi, rdečeličen, s sinjimi očmi; rad se je spakoval in kazal dobro vzgojo. Zvezke je imel vedno zelo čiste in skrbno urejene. Metod ni nikoli pozabil, kako ga je zatožil. Na izletu so naskrivaj pili pivo in Metoda se je prijelo, da se je domov grede na Dolenski cesti spotaknil na tračnicah, ki so jih pravkar polagali. Drugi dan je med odmorom pripovedoval veselo dogodivščino součencem in še malo napihnil, da je bilo več smeha. Ko je vstopil učitelj Pašet v sobo, se je dvignil Lahajnar in povedal učitelju s priliznjenim glasom, da se je Metod bahal, kako je bil pijan. Metod je moral na kateder, počeniti na vse štiri in napeti zadnjico, po kateri je udrihal učitelj kolikor je mogel. Še tisto leto so ga Lahajnarjevi povabili popoldne, ko je imel mladi sin svoj jour fixe. Metod je šel prvič na tako prireditve, o kateri tudi doma niso imeli prave predstave. Oblekli so ga v črno obleko, osnažili in do dobra ogledali, ko ga je odvedla prodajalka po Wolfovi ulici na Kongresni trg. Metod se je sprva nerodno kretal v salonu med velikimi kitajskimi vazami na parketiranih tleh. Sramežljivo je odgovarjal gospé, ki mu je s tenkim, sladkim glasom izkazovala prav posebno pozornost. Pili so sladko kavo iz lepih skodel s tenkim ročajem. Metod ni imel prtička in se je popackal. Drugi otroci boljših družin so sadje olupili, Metod je kar ugriznil v sočno hruško, da se mu je cedilo po bradi. Kadar je gospa katero povedala, so se otroci hihitali, Metod pa se je režal, da so ga vsi pogledovali. Oziral se je krog sebe, ker se ni mogel načuditi, koliko zrcal je v sobi. Med igro »Pot po Avstriji«, pri kateri se je gospa igrala z njimi, ga je popadla jeza in udaril je po licu nežnega součenca, ki je prišel ves v baržunu in s čipkami okoli vratu. Metod se je kmalu naveličal dolgočasne igre in je predlagal, da bi se šli razbojnike. Gospa se je malce v zadregi nasmehnila, Metod pa je ves v ognju navdušil

še dva součenca, ki nista imela najfinejše vzgoje, in pričeli so drveti po sobah, da se je gugal ogromni stekleni lestenec pod stropom. Medtem so prinesli na mizo v veliki karafi čokolade in na brušenih krožnikih pecivo. Metod je prihitel k mizi ves razgret od divje igre, zagrabil karafo z obema rokama in si nalil čokolade. Roke so bile še preslabe in polil je prt in še po tleh. Malce v zadregi je opazil, da ga gospejine svetle oči ne gledajo več tako prijazno, čeprav mu je s še slajšim glasom zatrjevala, da ni nič hudega. Metod je kmalu pozabil na to in zopet se je pričela divja igra. Medtem ni bil opazil, da so nekateri že odšli, med njimi tudi nežni fantek s čipkami. Ko so prižgali luči, se je skrival le še sam pred razbojniki. Domačega sina ni bilo videti nikjer. Prišla je prodajalka, Metod pa je sedel na tla in izjavil, da se nikamor ne premakne. Prosil je še čokolade, ki se mu je zdela imenitna. Pozvonilo je, v sobo je vstopil gospod Lahajnar, ki je poskušal mladega divjaka prijazno gledati izpod očal. Moral je biti slabe volje — tako se je Metodu dozdevalo — da je sedel takoj za mizo in zahteval večerjo. Tedaj so Metoda odvedli v predsobo in ga izročili prodajalki. V Wolfovi ulici je gorela ena sama svetilka, ko ga je vodila vsega razgretega in zgovornega, kako so se krasno zabavali, domov. Lahajnarjevi ga niso več povabili, še posebno prezirljivo ga je ogledoval sin v šoli. Neki dan pa se je stari Kalister ošabno našobil, da je bil Metodov obisk pri Lahajnarjevih prvi poskus zvabiti očeta v konservativno stranko.

Od tedaj je politika silila v njegovo življenje in ga vznemirjala. Vlekel je doma na ušesa, prisluškoval na stanovanju, pri teti, kjer so se pogosto starejši študenti pričkali o »prepričanju«. V mladostni domišljiji si je ustvaril predstavo, da je ena politika za, druga proti svobodi. Svoboda mu je bila boj in življenje za njo se mu je dozdevalo nekaj imenitnega in drznega. Zaradi antipatije do Lahajnarjevega sina je sodil, da so na nasprotni strani samo mevže. Kar drhtel je, kadar je poslušal očetovo pripovedovanje, kako so mesarji napadli nemške telovadce. Potem so prijezdili ogrski huzarji s potegnjenimi sabljami in sekali po ljudeh. Očetovemu bratu, ki je nosil zastavo, so presekali roko. V nejasnem, notranjem ponosu, ki ga je vedno razvnel, se je v duhu pridružil očetovi stranki. Ob velikih volitvah, ko sta se borili očetova in katoliška stranka, je postajal pred plakati in delal v šoli stave. Stari Kalister, v družini po navadi molčeč in zakrknjen, se je sedaj celo pri skupnem obedu vznemirjal, da bodo hlapci in delavci, ki doslej niso mogli voliti, iztrgali zmago narodni stranki. Pogosto so večerjali sami, ker se je oče s shodov kasno vračal domov. Žgavec je bil kuhan in pečen pri Kalistrovih. Od zgodnjega jutra in pozno v noč je prinašal pošte in šepetala sta z očetom po vseh kotih. Bili so dnevi, ko je oče ves razburjen preklinjal, včasih pa je spet smehljaje trepljal Žgavca po rami in mu dajal denar. Žgavec je bil le redko še trezen, venomer se je režal in kazal mesnati jezik. Metod ni še razumel, kaj je volilna pravica, čemu očetov srd, ker bodo volili tudi pomočniki v njegovi službi, in se vpraševal, zakaj napaja Žgavec po predmestju duše za volitve in mu oče tako radodarno siplje denar. Zanj sta se oče in Žgavec borila za svobodo, sam pa je bil v dno duše prepričan, da mora narodna stranka zmagati. Plamtel je za njenega kandidata, za mestnega župana, ki ga je že pred leti v parku ob očetovi roki poslušal moško in odločno govoriti, in so o njem trdili, da žrtvuje življenje za narodne pravice. Ko župan pri prvih volitvah ni zmagal, je bil Metod bolj potrta od očeta. Ves teden je preživel v vročnem razburjenju. Ko se

je usodni dan vračal iz šole, je prisluškoval na vseh vogalih in kjerkoli je zaslišal kričanje in so se gnetli ljudje, je bil že zraven. Pri kosilu je proti navadi vpraševal očeta, ki je namesto odgovora le molče skomizgnil z rameni. Metod ni mogel jesti, bežal je na dvorišče in čakal. Ozračje se mu je zdelo napeto, kakor da se mora razpočiti. Begal je na cesto in se oziral proti mestu. Noben veter, noben šum se ni zganil. Na levi strani so bile umazano sive hiše v solncu, na drugi strani v senci, med njimi pusta tišina. Ob hišah v solncu je Metod zagledal človeka, ki je počasi prihajal iz mesta. Obotavlja se je premikal in malomarno pogledoval na drugo stran. Metod je pričel hoditi gori in doli, da bi ga laže dočakal. Neznani človek, delavec, je koračil mimo, in Metod bi ga bil najrajši vprašal, če že kaj ve, a se ni drznil. Dvakrat, trikrat so se ujele njune oči, Metoda je kar poparilo, ko je čutil, da se neznanec ne zmeni za to, kar njega tako vznemirja. Ni se več ozrl za njim, le oddaljujoči se koraki so mu udarjali na uho. Zopet ni bilo žive duše na cesti. Metoda se je pričel polaščati dvom, vrnil se je na dvorišče. Solnce se je pomikalo iznad predmestja in ko se je Metod vrnil na cesto, je opazil, da silijo že sence čez cesto. Njegovo razburjenje je naraščalo. Sosed, postaren, debelušast pek je počasi pristopical z revmatičnimi nogami na ulico in brskal s palico po tlaku. Na robu se je ustavil in gledal proti mestu. Metod je videl, da se je posmehtil, slišal je razločno, kako je mož s hripavim glasom dejal: »Tič v bregu poje.« Bregar je bil kandidat narodne stranke. Metodu se je zdel pekov izrek zagoneten, domneval je, da že nekaj ve, in planil je domov, kjer je očetu zasopljeno pripovedoval, kaj je dejal sosed. Stari Kalister je le srepo pogledal in molčal. Sedaj se je Metod potrto zavlekel na dvorišče, se skobacal na voz in od jeze sklenil, da ne pojde več na cesto. Ni se še domislil, kaj bi počel, ko mu je od nekod, kakor iz zraka, udarilo kričanje na uho. Bučanje glasov. Prihajalo je bliže, okna so se odpirala, Metod se je pognal na cesto, ki je bila še prazna, a že vznemirjena. Iz za vogala se je usula črna množica, iz katere so se zaganjali oglušujoči kriki. Metod je drhtel od razburjenja. Pred množico je nekdo jahal na konju. Ljudje so hiteli iz hiš, smehljaje je zopet pristopical debelušasti pek, za njim so stegovali vratove pomočniki v belih predpasnikih. Prikazal se je stari Kalister in molče obstal poleg Metoda. Množica je kričala, topotanje se je šume približevalo, in Metod je spoznal na konju visoko vzravnane gospoda Iljo, ki je imel na dolenjem koncu predmestja velike prašičje hleve. Včasih so se doma v šali menili, da ima okoli sto otrok, in da vseh niti ne pozna. Metod je že razločil ljudi v množici, toda njegove oči so se vsesale v gospoda Iljo, ki je z orokavičenimi rokami nategoval vajeti in se smehljaje oziral po hišah. Oglušni kriki so udarjali v okna, odkoder so ponekod pozdravljali z belimi robci. Množica se je valila, slišalo se je le še topotanje in kričanje. Gospodu Ilji je priletel cvet v naročje, zasvetili so se mu beli zobje, ko ga je dvignil do ust in potem smehljaje pozdravil. »Zmaga!« je prešinilo Metoda, da je kar otrdel; solze so mu silile v oči in kakor je še minuto prej mislil, da bo brezumno kričal, tako ni mogel sedaj niti glasu iztisniti. Videl je očeta, kako se je smehljaj in z roko pozdravljal gospoda Iljo, ki je pred njim visoko dvignil roko. Nato je samo še opazoval plečato postavo gospoda Ilje in se čudil njegovemu širokemu hrbtu. Izginil mu je z obzorja na dolenjem koncu ceste, med tem ko so se mu oči kar mešale med glavami, ki so hitele mimo in kričale. Počasi so se vrste redčile, nazadnje so le še kapali, in prav med poslednjimi

se je opotekal Žgavec in se lovil po sredi ceste. Ko je močno pijan ugledal Kalistra, je skoraj zatulil s hripavim glasom: Živel Kalister! Metodov oče se je posmehnil, položil roko na Metodovo ramo in odšel v trgovino. Metod ni vedel, kaj bi počel. Planil je na dvorišče, skakal zdaj po eni, zdaj po drugi nogi, se zavihtel na ograjo, skočil na drugi strani doli, splezal na nizko streho drvarnice in iskal, da bi se s kom ruval in pretepal. Pred njegovimi očmi je še vedno jahal širokopleči gospod Ilja, ki je navpično vzravnal nategoval vajeti z orokavičenimi rokami. Tako si je bil predstavljal zmago, rimske triumfatorje, kadar jih je v šolskih klopih zamaknjen gledal v duhu. Med volitvami se je bil tako zagrizel v zmago narodne stranke, da se je sedaj sam čutil zmagovalca. Ne le kandidat, gospod Ilja, njegov oče, tudi on je med njimi, ki danes slave zmago. Nezavedno se je vanj, na strehi sedečega, prikradla misel, kako je lepo zmagati nad drugimi in biti slavljen. Od daleč so se zanašali valovi kričanja in Metod se je opajal nad njimi. Ko je prišla na dvorišče Ojstriževa najmlajša hči Ivanka, se je spustil s strehe in se pričel z njo kakor brezumen rvati... Ojstriževa Ivanka...

Usmiljenka se je nagnila k zamišljenemu Metodu. »Če bi mogla vedeti, kaj premišljate?« Metod se je zganil iz zatopljenosti v mladostne čase in se ozrl v smehljajoči se obraz nad sabo. Dobro mu je delo tako ležati in obujati spomine na čase, polne mladostnega žara, dobro mu je delo, da se nekdo tako skrbno zanima zanj. Sedaj so se mu izpolnile sanje, ki jih je tam zunaj v dežju in samoti tolikokrat sanjal, o belo pogrnnjeni postelji in svežih zemljah. Polaščalo se ga je zadovoljstvo, da bi se skoraj izdal, če bi se v hipu ne bil tega zavedel.

»Nič,« je odgovoril z mrkim glasom in zgubal čelo.

»Nepoboljšljivi človek!« Usmiljenka mu je žugala s prstom. »Če boste tako trdovraten, vas ne bom imela več rada.« Zasvetila se je vrsta belih zob. »Kako more biti človek tako zakrknjen? Povejte, kaj bi želeli za kosilo, da vam lahko postrežem.«

Metod je trdovratno upiral oči v odejo in zamahnil z roko. »Meni je vseeno.«

»Čakajte, če ne pojde zlepa, pojde zgrda.« Usmiljenka se je veselo smejala in mu položila roko na čelo. »Kadar česa želite, me kar pokličite. Recite sestra Veronika, za vas sem Veronika.«

Metod jo je hitro pogledal in videl, da se mu njene oči veselo dobrikajo. Sedaj se ni več spoznal, ali ga preskuša, ali mu je res naklonjena? Zadnje bi mu laskalo, v prvo ni mogel verjeti. Kakor pa je že po svoji naravi vedno sumničil, tako je poskušal biti oprezen. »Sestra Veronika, meni je vseeno,« je dejal z zagrenjenim glasom.

»Kako žalostno!« Usmiljenka je smeje odhitela iz sobe.

Ko se je Metod ozrl po sobi, je zopet opazil na sebi poglede debelega Madžara, videl je, da so okno že zaprli. Po oblakih, ki so na drugi strani temneli, je sodil, da se je sonce že premaknilo. Čas mu je tako hitro mineval, da ga skoraj ni čutil. Nehote ga je posilil smeh, ni vedel, ali zaradi zadovoljstva nad samim seboj, ali zaradi spominov. Kaj mu je bila včasih svoboda? Širokopleči prašičji kralj Ilja in pijani Žgavec sta mu bila triumfatorja; nič ga ni motilo, da je stranka volilce in agitatorje na dan zmage skoraj do smrti napila. Sedaj leži v štanjelskem gradu ves razgret od vere v svobodo svojega naroda in prerojenje vsega človeštva.

Sestra Veronika je prav takrat vzela v kuhinjo torto in jo postavila na svoj pladenj. Kuhar jo je začudeno pogledal. »Za šarže?« »Ne! Zdravnik je tako zapisal,« je dejala Veronika in lahno zardela, ko se je zlagala. Vesela je prihitela v sobo in postavila pladenj pred Metoda, ki je pre-mišljajl kakor razvajen otrok.

»Torto sem dobila za vas.« Bila je srečna, da ga je presenetila. Opazila je, da so se mu zaiskrile oči, in ni kazala nobene nejevolje, ko je zopet spačil obraz, kakor da mu je vseeno. V resnici pa se je s težavo pre-magoval, da ne bi pričel preveč poželjivo zajemati. Že dolgo ni tako kosil, povrhu pa ga je dražila še prava lakota. Veronika je stala nekaj časa pri njem in ga ljubeznivo ogledovala. Metod je po naključju tisti hip dvignil oči, ko ji je debeli Madžar s prstom hudomušno požugal. Prevzet od udobnosti in kosila ni Metod prav nič pomišljajl, zakaj ji debeluh žuga, mislil je tako, kakor je slišal, da ga je zavrnila — »tako, tako! Vsi pridete na vrsto« — in je odšumela. Bolniki so si počasi popravljajl blazine, da bi se pripravili za kosilo. Čez čas se je Veronika vrnila in z njo še dva vojaka, ki sta nosila velik pladenj. Žgavec je hitro ošinil Metoda, se mu spačil in pokazal mesnati jezik. Ustavili so se pri starem možu, ki še vedno ni odprl oči. Tudi sedaj se ni zgani, čeprav mu je usmiljenka skrbljivo prigovarjala. Metodu se je zdelo, da vedno težje sope in je v lice še bolj posinel. Raz-delili so kosilo. Nekateri so hlastali kakor živali, drugi so si med zajema-njem zgovorno ponavljajl, kaj so jedli zunaj na fronti.

Po kosilu, ko je vse pospravila, je Veronika stopila k Metodu. »Naročila bom, če bi kaj potrebovali, in da mi zvečer, ko se vrnem, ne boste več s takimi mislimi.«

Metod se je le trpko nasmehnil, a občutil je nekaj kakor dolgčas, ko je slišal, da je popoldne ne bo. Nekateri bolniki so vstajali, drugi so se zlek-nili vznak in se v pretrganih stavkih pogovarjajl. Metodu so se v pomir-ljivem in svetlem ozračju zaprle oči. Koliko časa je spal, ni mogel določiti, ko ga je čuden šum iznenada prebudil. Zagledal je pred sabo dve usmi-ljenki, bolniki so se dvigali, v sobo je prihitel vojak-strežaj in šepetal z usmiljenko. Iz trdega sna prebujeni Metod se je zavedel. — Nekdo je težko bolan — morda umira.

Ko se je usmiljenka odmaknila, je uprl oči v starega moža, ki je zjutraj zahteval zdravnika. Metod je videl veliko ljudi umirati v Galiciji, ležal je med umirajočimi in mrličmi na Fajtjem hribu, pri Hudem logu je smrt kosila, in vendar ga smrt sama nini-koli pretresla. Lahko bi bil sedel poleg umi-rajočega in bi ga gledal. Sedaj se je zdrznil. Stari mož na nasprotni strani je imel čisto siv obraz. Prsi so se mu pod odejo napenjale, od časa do časa je odprl steklene oči. Usmiljenka je stala pri zglavju in mu brisala pot. Hropel je in zopet mrmral nerazločne besede. Bolniki so za hip utihnili, nekateri so celo bežali iz sobe. Pričela se je širiti tesnobna, mrtvaška tišina. Umirajoči je razprl roke. Mlajši človek je pretrgal mučno tišino in zakričal z jezovitim glasom: »Kje je zdravnik? Mož umira!« Usmiljenki sta ga poskušali šušljaje pomiriti. Vojak-strežaj se je zopet vrnil in zmi-gaval z rameni. Starejši človek je pričel glasno godrnjati: »Hudiči cele dni kvartajo, brigajo se za ljudi!« Metod je vedel, da godrnjanju nad zdrav-niki le redki pritrjujejo, po večini so bili celo zadovoljni, da zdravnik tako poredko prihaja. Metod je postajal nestrpen, preblizu je opravljal smrt svoje delo. Nenadno se je mož dvignil, uprl steklene oči naravnost v Me-

toda, ki je za hip odmaknil pogled. Potem je videl, s kakšnim nadčloveškim naporom se mož lovi po zraku. V prsih mu je grgralo, otepal je z rokami in se lovil; zdaj je siloma zagrabil usmiljenko za široki rokav, da jo je skoraj podrl na posteljo. Bolniki so vstajali in se v pisanih spodnjih hlačah prestopali nemirno pred posteljo. Starejši kmečki človek je pokleknil in sklenil roke. Naenkrat je mož omahnil, nekaj časa mu je še piskalo, nato je poslednji glas zamrl. Na omarici poleg postelje je usmiljenka prižigala svečko, druga usmiljenka je že klečala in molila. Nekateri so sklenili roke in žežnali za usmiljenko, drugi so topo strmeli na posteljo, kjer je ležal stari mož z voščenim obrazom. Vrata so se hitro odprla, v sobo je stopil mlad sanitetni praporščak. Z vljudno smehljajočim se obrazom se je približal mrtvaku, potipal za žilo. Komaj je roko dvignil, jo je že spustil in se potem v kotu sobe umil. V slabi nemščini je usmiljenki obljubil, da bo takoj poslal može, nakar se je z lahnim poklonom poslovil. Od sveče je komaj pričel kapat vosek in so že prišli vojaki, dva sta trdo prišla za rjuho in odnesla mrliča, tretji si je naprtil posteljnino. Med posteljami je ostalo prazno železno omrežje. Bolniki so zopet plegli, v tišini se je čulo le rožljanje molka, kadar je usmiljenka pri pospravljanju hitela skozi sobo.

Ko se je Metod ozrl po sobi, je v zgoščajočem se mraku komaj še razločil obraze; po večini so topo strmeli v strop in čakali večerje. Pogled mu je obvisel na priletnem možu, ki je nad odejo sklepal prste in pregibal ustnice. Metod je občutil, kako se vdano priporoča Bogu. Nihče se ni zmenil, niti ozrl nanj. »Poljak,« je pomislil Metod. »Poljaki samo molijo.« Spomnil se je, kako jim je curljal po licih pot, kako so skleпали roke, tiščali glave v skale, ko so padale mine, da se je znotraj stresala zemlja. V sobi se je stemnilo. Smrt, ki je pravkar opravila svoj posel v sobi, je zapustila tesnobno tišino, v kateri se je čulo od časa do časa pritajeno šepetanje, šumenje krila in rožljanje rožnega venca. Na oknih so se medlo svetlikali poslednji dihi svetlobe. Poljakov obraz je utonil v mraku. Iz Galicije so jih privlekli. Metodu se je prikazala njihova zemlja. Kako so neki večer žarele v zahajajočem soncu valovite ploskve rdeče ilovice in so se dvigali na obzorju daljne ceste, ki se je izgubljala med brezovimi gozdički, stebri ozarjenega prahu. Po vasi so se vili nad slamnatimi strehami rdečkasti dimi. Vojaki so se bili pravkar vrnili z njiv in iz brezovih šumic, kjer so morali ves vroči dan odvijati zarjavelo bodečo žico z drogov pred starimi, zapuščenimi strelskimi jarki. Marsikomu so krvaveli prsti, ker se je po večkrat ranil pri ubijajočem, naporsem poslu, ki ga jim je bil Spohrer za kazen naložil. Ko so odložili pred poveljstvom navoje, so se porazgubili po hišah. Tam so živele žene in hčere mož, ki so pri Hudem logu tako goreče molili. Kuhale so vojakom in jim prodajale žganje in ljubezen. Metod je stopil za bosonogo lepoto, ki se mu je venomer nasmihala in si pri tem popravljala dolge črne kite na hrbtu, pod nizko streho. Njene sestre ali kaj so ležale na peči, poleg njih vojaki, ki jih Metod zaradi teme ni več razločil. Dekleta so se rezgetaje smejala, v steklenki je pljuskala žganjica. Pred nizkim ognjiščem, sredi dima je stala zastavna kmetica, odsev ognja ji je padal na močne, rahlo spete prsi. Smeje je odrivala mladega vojaka, ki je silil vanjo, jo od časa do časa spodnesel na klop in ji segal v nedrije, da ji je skoraj raztrgal platneno srajco. Vedno novi gostje so prihajali in sklanjali glave pod nizkim vhodom. Metod je nerodno obstal pri vratih in poskušal prižeti svojo lepoto. Dekle se mu

je smeje izmikalo, na peči so vreščali, da se skoraj ni slišalo besede. Zastaven fant, ki je nanovo prišel, je oklenil Metodovo mladico okrog pasu, jo nasilno zavlekel na klop in ji z velikim kosom svežega kruha zaprl usta. Metodu je udarila kri v lica, skozi polsvit je razložil, kako se je dekle prepustilo rokam in se priželo k fantu. Poparjen je izginil iz izbe, obstal pod slivami v vrtu, gledal v utripajoče zvezde in poslušal kruljenje prašičev v bližnjem svinjaku. Občutil je strastno ljubezen in veliko samoto. Še pred minutami je domneval, da bo žejen vročih ustnic objel kje v zatišju mlado vaško lepotico, ji šepetal o ljubezni in se mu bo pod gališkim nebom vsa vdana privila. A življenje mu je trdosrčno pokazalo svojo resnično podobo. Fantasta je ta spaka zapekla, bridko je občutil lastno nemoč pred njo in odtaval po vasi. Vsepovsod je šumelo, vojaki so se sklanjali čez plotove in silili v hihitajoče se kmetice, ki so se prikrivale v temi. Pod klancem, pred vrtom prostorne zidane hiše, kjer je živela — kakor so pravili — lepa in najbolj neugnana kmetica, je opazil štabnega narednika. Iz teme je odgovarjal vroč glas, a ženske ni bilo videti. Metod je slišal praviti, da vsak dan menjava moške in izbira po svoji volji med oficirji in infanteristi. Nikjer da še niso požrli toliko slin, kakor pred njenimi vrati. Metod je zavil na drugo stran razdrapane suhe struge, kjer so bile kuhinje. Po vasi se je čul peket konj in drdranje voz. Židje so bežali z vso premično imovino, kar je pomenilo, da slutijo rusko ofenzivo. Metod je že od daleč začutil dim in zavil k ognju, kjer so sedeli šarži in kuharji. Pijani so se šalili, da pijejo rum s čajem in so v menažne skodele polne dišečega ruma prilivali čaj po žlicah. Metod je prisedel in se v uteho zalival z rumom. Nekje v dalji je zamolklo odjeknilo in grgrajoče se je nekje za vasjo zarila granata. Smrt je bila blizu, prežala je izza gozdička na obzorju, kjer so ležali Rusi. Ljudje so otopeli, nekateri so se prepustili ljubezni, drugi pijači. Bila je tema in vendar so že ugašale zvezde, ko se je Metod opotekal z narednikom skozi vas. — Pojdi z mano, — je vabil narednik — v tej bajti spi lepa žena, mati treh otrok, in še vedno taka, da se je ne moreš nagledati. Za štruco komisa jo dobiš. Metodu se je vrtelo v glavi, ko so zaškipale dveri in se je nenadno znašel sredi temne zatohle izbe. Štruco sem prinesel, je sitnaril narednik. Na posteljah se je zganiło, prestrašen otrok je začivkal, in Metodu se je zdelo, da se je v izbi vse prihulilo. Nato se je pijani narednik, ki se je komaj držal na nogah, surovo zadrl. Iz teme se je oglasil moški glas in jezno vprašal, kdo je prišel. Mir! je sikajoče zapovedoval narednik, potihoma pa šepetal Metodu, da je mož invalid in naj se ga nikar ne boji. Toda Metod ga ni več poslušal. V trenutku ga je minila pijanost, vse se mu je zagnusilo in štokljaje je poiskal vrata. Zunaj se je zdrznil od sramu, skoraj bežal je na vrt, kjer je imel ležišče pod slamnato streho odprte staje, in se čez glavo pokrnil s plaščem.

Metoda, srččega v daljne spomine, je luč, ki se je razlila pod stropom, skoraj spekla v oči. Spomini so mu bili zoprni, da se je dvignil, kakor bi hotel nekomu ubežati. »Kakšne svinje smo bili in kako smo se včasih bahali, da je vse dovoljeno.« Njegovo razmišljanje je pretrgala Veronika, ki je bila pravkar vžgala luč in najprej stopila k Metodu. Ljubeznivo ga je vprašala, kako se počuti, in še preden je prejela odgovor, se je umaknila za tapeto, da bi se pripravila. Prvi je zopet Metod dobil večerjo. Med raznašanjem večerje se je večkrat ozrla nanj in se mu vselej nasmehnila. Prazne postelje se je ognila, kakor da je ni več v sobi. Po večerji je pokleknila pod

skromno razpelo v sobi in glasno opravila večerno molitev; odgovarjalo ji je slabotno mrmranje. Na koncu molitve je povzdignila glas in se spomnila duše popoldne umrlega moža. Metod je čul nemško ime. Potem je Veronika vstala in pregledala bolnike. Tu je popravila posteljo, nekaterim je uredila steklenice na omarici, pri dveh se je dalj časa mudila, privzdigovala jih je in jim dajala zdravila. Ko je obšla vse postelje, je obstala pri Metodu, ki je takoj spoznal, da si je njega izbrala za zadnjega.

»Noči so dolge, kaj ne?« Smeje ga je pogledala s temnimi očmi, medtem ko mu je skrbno popravljala posteljo.

Metod, ki se je prespal in odpočil, bi se bil v resnici že rad s kom pogovoril, a se je hitro zavedel in odgovoril s trudnim smehljajem in zamahom roke, kakor bi se za nič na svetu več ne brigal.

Veronika ni hotela popustiti. Z obema rokama je pritegnila rjuho pod žimnico in se je globoko sklonjena nad njim šalila, da ji taka čemernost ne ugaja.

Metod si je potihoma priznal, da jo je popoldne že pogrešal. Ko so se mu sedaj smehljale oči izpod belih perutnic, je čutil razneženost v srcu. Nehote se je ozrl za njo, ko je stopila za tapeto. Tudi Veronika, ki je vzela stol in se obrnila, je zapazila njegove poglede.

V sobi je vladal mir, bolniki so se pogovarjali, na dveh posteljah so kvartali. Veronika je postavila stol k Metodovi postelji in mu sedla naproti. Prijela je za ročno delo, a roke so ji obležale v naročju.

»Ste se danes popoldne prestrašili?« je previdno vprašala.

»Zakaj?« Metod ni slutil, zakaj ga je vprašala.

»Ko je stari revež umrl.«

Metod je zamahnil z roko. »Eden več ali manj.«

Veronika se je šepetaje sklonila bliže. »Naši zdravniki so sami Madžari. Se malo menijo za bolnike. Če jih ne pošljejo nazaj, jih puste nekaj časa tu ležati, in kadar zmanjka prostora, gredo nazaj na fronto. Kakor je zdravnik pri volji. Zaradi tega reveža sem ga danes zjutraj dvakrat klicala. Saj sem vedela, da ima pljučnico in mu je slabše — pa ni prišel.«

Metod je hitro premislil, kar mu je pripovedovala o zdravnikih, sprva ga je navdala bojazen, da ne bi tudi z njim tako na kratko opravili, a zadržala ga je previdnost, da ne bi pokazal prevelikega zanimanja.

»Res, bala sem se za vas,« je ponovila in ga sočutno pogledala. »Komaj ste prišli sem...«

Metod se je obrnil, da ji je gledal naravnost v lice. »Mene veseli, strašno me veseli, gledati smrt.« Govoril je tako odkrito in tako prepričevalno, da mu je morala verjeti.

»Zakaj govorite tako? Življenje se je za vas komaj pričelo.«

»Zame?« je vprašal s porogljivim nasmeškom. »Čim več smrti vidim, tem rajši jo gledam. Včasih se mi zdi, da sem že mrtev.«

Nagnila je glavo, da so se povesele bele peruti. »Strašno govorite.«

2.

Veronika se je tisti čas, ko je ležal Metod v svojih spominih, sklonila nad gredico in odrezala dve rdeči in eno sivo vrtnico. Sedaj ni več premišljala, ravnala je, kakor ji je šinilo v glavi. Hitela je z vrtnicami po temnih mostovžih, ni se oglasila kakor po navadi v sestrski sobi, skoraj zasopljena je odprla vrata v bolniško dvorano in prižgala luč. Metod se je

ozrl in jo zagledal s svežim nadihom na smehljajočih se licih. Zdelo se mu je, da se ji je posmehnil. Zavedel se je, da mu spomini, v katerih ves čas živi, večajo lakoto po živem človeku. Postal je nestrpen in se s težavo premagoval, da bi svoje želje očitno ne izrazil.

»Vrtnice sem vam prinesla,« je dejala in mu jih v kozarcu postavila na omarico. »Včasih ste jih imeli radi.« Bila je srečna, ko je videla, da se je ozrl nanje. Sklonila se je bliže in ga vprašala z nekim posebnim glasom: »Kaj ne, da vam je bilo dolgčas? Hudo je ležati.«

Metod je odkritosrčni odgovor zatajil in malomarno odgovoril: »Blizu smrti mi ni nikoli dolgčas.«

Stisnila mu je roko in ga vroče zagovarjala: »Ne govorite o smrti, sedaj se je vam ni treba več bati. Le pogledajte jih, vsi so veseli, da so ji ušli, in potrpežljivo čakajo zdravja.«

Metod se je porogljivo posmehnil: »Ker ne vidijo, da stoji že vsakemu pri glavi smrt.«

Veronika se je zgrozila in mu šaljivo z dlanjo zaprla usta. »Molčite! Tega ne maram slišati. Oh, skoraj bi bila na večerjo pozabila.« Popravila si je predpasnik, uravnala perutnice na klobuku in se mu še smehljala, ko je odšla skozi vrata.

Življenje v bolniški sobi se je ustavljalo. Nekateri bolniki, ki so imeli opravljanje z mislimi, so strmeli v strop, drugi so poskušali spat. Ta ali oni je še vstal in stopil na hodnik. Debeli Madžar si je sam popravljal posteljo, in je Veroniko, ko je pohitela k njemu, vljudno potrepljal po rami in smehljaje odklonil njeno pomoč. Ko je še enkrat pogladil blazine, je hodil nekaj časa po sobi in se ustavil pri vsaki postelji. Tu je mrmral sebi, tam je komu katero šaljivo pripomnil, Metodu pa je očetovsko položil dlan na glavo in zašepetal nekaj Veroniki, ki mu je vneto pritrdila. Potem se je odzibal zopet nazaj, legel vznak in pričel s tihim glasom prepevati otožno pastirsko žalostinko iz puste. Neki Nemec si je nejevoljno pokrtil glavo z odejo, zanj pa se Madžar ni zmenil. V sobi se je čutila zgodnja jesenska noč.

Ko je Veronika vse pospravila, je hitro prisedla k Metodu in popravila vrtnice v kozarcu. »Zadnje so in najlepše,« je dejala, »kakor da so se nalašč za vas razcvetele.« Zardela je in sklonila glavo; še vedno se je s prsti dotikala nežnih cvetov.

Metoda se je ob spominu na vrtnice lotevala nestrpna želja, da bi čimprej zapustil posteljo in stopil zopet svoboden na vrt. Hlinjenje bolezni ga je že utrujalo, čeprav se je v razgovorih z Veroniko tako vživljal vanjo, da je vse, kar je govoril, skoraj resnično doživljal in ne več v fantaziji. Pogledal je Veroniko in občutil, kako je zmedena. Tužni napev Madžarove žalostinke, ki je počasi ugašala v tišini, je še bolj zagrel nočno tišino.

»Veronika, vi se ne bojite smrti?« je tiho vprašal Metod.

Čeprav bi rajši govorila o življenju, se je vendar razveselila njegovega vprašanja, ko jo je poklical po imenu.

»Zaobljubila sem življenje Kristusu in sem zmeraj na smrt pripravljena.«

»Življenja ni, Veronika, življenje je votlina smrti.«

»Zakaj bi ne bilo življenja?« je vprašala z otroško zvedavim glasom. »Ali te vrtnice niso življenje? In vse, kar si želimo in imamo radi? Če bi ne bilo življenja, česa bi se še veselili?«

»Veronika, zemlja bi imela šele takrat pravo podobo, če bi se okoli solnca vrtela velika mrtvaška lobanja. Samo to je resnica in te resnice se ljudje boje. — Ko je neki dan pred Hudim logom razbijajoči ogenj utihnil, in so Italijani prodrli že daleč nam za hrbet, so naši pognali v razbite jarke — ki jih ni več bilo — bataljon zadnje rezerve. Skočili so iz dolinice po hribu navzgor tako pijani, da so se med kamenjem opotekali. Rjuli so kakor živine in se z nasajenimi bajoneti zagnali naprej. Italijanske strojnice so regljale, padali so kakor muhe in še na tleh suvali z bajoneti okrog sebe. Morali so jim dati žganja, da niso videli več resnice.«

»Ljudje so reveži, saj ne morejo za to. Kristusova ljubezen jim lajša trpljenje.«

Metod se je dvignil v postelji in se porogljivo posmehnil. »Tam notri bi morali biti, potem bi videli, kako jim Kristusova ljubezen lajša trpljenje. Vsa zemlja je napeta od mrličev. Če bi mogle izpregovoriti vse tiste kosti, ki so jih mine in granate zabile v zemljo, bi o ljubezni marsikaj čudnega povedale. Včasih so Kristusa nosili na sulicah, zdaj blagoslovljajo z njim patrone.«

Veronika se je zdrznila, tako še ni čula žaliti Boga. Tudi vojska se ni še dotaknila naukov, ki jih je vsesavala od mladosti in se jim je zaobljubila. S skoraj milim glasom je prosila: »Ne govorite tako in ne izkušajte me.« Potiho pa je mislila: »Preveč ga je prevzelo. Če bi ga mogla ozdraviti.« In še bolj mu je bila naklonjena. Nočna tišina in zaupno šepetanje jo je vso zajelo. Že zdavnaj so minila leta, ko je — še doma — slonela na oknu in zakrita od krošnje jablane poslušala sladko šepetanje. Poslej si je ljubezen na vse načine tajila. Te dni pa si ni mogla več tajiti, da ji v srcu nekaj, kar je odmiralo, zopet oživlja.

»Neko noč,« je zopet začel Metod, »sem ležal sam pod štirimi deskami za tistim kupom kamenja pred Hudim logom. Topovi so utihnili, le včasih se je kje sprožila puška ali je raketa razsvetlila temo. Po dveh dneh so zopet prišli z menažo. Od vseh strani smo prilezli v dolinico in se gnetli okoli kotlov. Kuharji so se tresli kakor cucki in preklinjali vse svetnike, kadar je zajemalka ali skodela škrtnila ob železo. V teh dneh jih je toliko padlo, da je lahko vsak mož dobil dve ali tri porcije, in so si cigarete kar ponujali. Samo pri našem vodu jih je padlo devet. Ko sem jih slišal, kako so goltali menažo, sem zagledal čudno prikazen. Kaj bi se zgodilo, če bi prišli še vsi, ki so padli, nazaj po menažo. Debeli narednik, ki mu je popoldne granata razmesarila trebuh in je zraven ubila še korporala in dva infanterista, ko so igrali karte. Sedem Poljakov, ki jih je ubil puh ene same mine. Če bi vsi, ki so brez glave in rok ležali med kamenjem, zložili spet kosti in bi se veseli prikazali pri kotlu? V tistem trenutku sem vedel, da bi jih odrinili in bi jih še enkrat pobili z granatami, če bi ne hoteli priznati, da so mrtvi. Mislite, da sem bil sam kaj boljši?«

»Vi ne, vi ne,« je vneto zagotavljala Veronika, »vi bi jim dali vse. Nalašč govorite tako grdo o sebi.«

»Veronika, slabo poznate življenje. Tudi če bi bil Kristus stopil med nje, da bi jih pomiril in jim govoril o večni ljubezni, bi ga z bajoneti prebodli.«

Metod je šepetal tako prepričevalno, da je Veronika za hip umolknila. »Ne, tega vam ne morem verjeti,« je dejala in premišljala s temnimi očmi,

»poznala sem ljudi, še tu sem jih videla, ki bi bili vse dali za svojega bližnjega. Vera ima veliko moč.«

Metod je okrenil glavo na blazini, da ji je gledal v lice. Domislil se je, kako je včasih zgodaj vstajal in se s Kristusovimi besedami v roki sprehajal po samotnih, v jutranjem solncu lisastih stezah na Rožniku. Kako se je poglobljal v Kristusove prilike, da bi razumel vse skrivnosti ljubezni in bi se sam prerodil v njej. Kako si je izpraševal vest in si očital, da se mu v Kristusovi ljubezni odpira srce le kadar je sam v gozdu, kakor hitro pa pride zopet med ljudi, je zopet ves sovražen in zavisten. Bil je nesrečen do potrtosti, ker so se mu zdele prilike o ljubezni neskončno lepe in nedosegljive. Kolikokrat se je še kasneje, v burnih mladostnih dneh, spominjal na svoja razmišljanja na jutranjih sprehodih. Kadar je sanjaril o človeški popolnosti, je mislil na Kristusov nauk, ki se mu je zdel najgloblji, kar jih je človek izpovedal. Še sedaj na postelji se ni zavedal, da ga je občudoval bolj kot poetično kakor miselno razodetje. Celo v ljubezenskih pismih se je izražal s svetopisemskimi prisposodobami.

»Samo enkrat sem videl človeka, ki je imel v očeh Kristovo ljubezen.«

Veronika se je nagnila bliže, bila je uverjena in vesela, da se ji bo sedaj izpovedal in ji pripovedoval o svoji ljubezni. Z nasmehom je prisluhnila.

»Zjutraj smo ležali v redkem gozdičku, ki nas je komaj pokrival. Spreddaj pred nami je bilo peklo. Treskalo je, žvižgalo, tulilo, vsi topovi so bruhali ogenj na hribček, ki ga nismo videli, in vendar se je zemlja pod nami potresala. Ko smo izpod vej gledali v solnce, se nam je zdelo, da gledamo v plamen. Vsak hip smo pričakovali, da nas poženejo naprej. Kako so se vlekli minute in kako nas je vsak glas pretresel. Med sabo nismo govorili, le gledali smo se. Krog desete je odšel moj dober tovariš, kadet Goslar, s šestimi možmi naprej. Nosili so municijo. Čez pol ure sta se dva vrnila in povedala, da je Goslarja in še štiri granata tako razmesarila, da niso mogli niti kosov pobrati. Zasvetilo se jim je pred očmi in ga že ni bilo. Potem smo ležali in čakali. Naenkrat so planili v gozdiček Italijani. Ubežali so iz ognja in se vdali. Eden med njimi je imel v komolcu zdrobljeno roko, da so mu štrlele kosti in je kri brizgala iz rane. Na izsušenih, iglastih tleh so se poznale za njim velike krvave sledi. Blizu mene se je zgrudil in se s hrbtom naslonil na deblo. Bil je srednjih let, z lepo, črno, šilasto brado. Nisem se premaknil, nepremično sem ga gledal. Če bi bili videli tiste oči, Veronika, kako so nas pogledale počasi in dolgo, in potem borovec nad sabo, iglaste šope na vejah, zrak in solnce, da so mu kar lesketale od odpuščanja in neizmerne ljubezni, bi bili gledali v Kristove oči. V minuti, v eni sami sekundi so te oči povedale, da bolj ljubijo ljudi in zemljo, kakor bi jo mogli milijoni ljubiti.«

Veronika, v kateri so se erotična čustva spajala z mističnimi vizijami, je bila vsa prevzeta in je globoko vzdihnila: »Če bi mogla imeti njegovo vero!«

Metod je zmajal z glavo: »Takrat ni imel nobene vere, njegovo srce je samo ljubilo, kakor se more le pred smrtjo ljubiti. Kristusova vera je bila samo ljubezen, ki jo v tisočletju ne zmore človeško srce. Vero so šele potem naredili.«

Veronika ga je ginjena od pripovedi prijela za roko in jo stisnila. »Kaj je bilo z njim? Ste ga rešili?«

»Ne! Naenkrat mu je padla glava na stran, streslo ga je in oči so se mu zaprle. Lice mu je posinelo, skoraj pozelenelo in ustnice je imel vse modre. Zdrknil je na tla in se ni več ganil. Ko smo ga obrnili, se je pokazalo, da je imel tudi hrbet dvakrat prestreljen. Proti večeru smo odšli in smo ga pustili ležati. Saj jih leži toliko, da bi se krokarji vse zemlje lahko za več let nažrli, če bi se ne bali streljanja.«

V sobi je vladala gluha noč. Bolniki so po večini že vsi spali, smrčali in stokali v snu, le sem in tja se je kdo začudeno dvignil in pogledal na Metoda in Veroniko, ki se je zopet zavedela opravila, vstala in obšla postelje. Kmalu se je vrnila in sedla nazaj.

Medtem ko se je vračala in se zaskrbljena vprašala, »ali je greh, da ga tako rada poslušam?«, se je Metod zdrznil. Zapeljati sem se dal in preveč sem se zagovoril.

»Ko sem stopila med redovnice, sem imela prijateljico, ki bi bila dala življenje za človeka.« Veronika je mislila na Marto. »Pa ji ni bilo dano, služiti Bogu, morala je iz reda.« Skoraj sramežljivo je pristavila: »Bila je nezakonski otrok.«

»In zato ni smela ostati v redu? Ali nezakonske ne morejo biti usmiljene sestre?«

»Ne,« je zašepetala Veronika, »ker so otroci greha; zato ne morejo Bogu z vsem srcem služiti.«

»Vem za papeže, ki so več grešili kakor navadni ljudje.«

Veronika je vedela, da bi ga morala zavriniti, a jo je otroška zvedavost premagala, da je pozabila.

»Naš kurat je v oficirski menzi vse noči prepil in prekvartal. V Galiciji, blizu Nadworne sem ga videl, kako je opravljal svečeniško službo.«

»Na svetu so različni ljudje, Bog pa je le eden,« je vzdihnila Veronika.

»Ono noč, ko so Rusi razdejali ves regiment, sem bil v lazaretu in nisem niti streljanja slišal. Zjutraj so me navsezgodaj prebudili in mi povedali, da se umikamo. Vsak je pobral, kar je mogel in zbežal. Sam nisem vedel, kaj bi storil. Dva moža sta po grapi prinesla težko ranjenega. Ponudil sem jima pomoč in počasi smo ga nosili navzdol v dolino, kjer se je lazaret ustavil. Ranjenec je ves čas pretresljivo stokal. Blizu nizkega plota je stala bela miza, za njo zdravnik — imeniten Čeh — v beli halji. Ljudje so se po večini razbežali, le nekaj jih je še ostalo. Zgoraj, na zaraščenem vrhu so ves čas regljale strojnice. Nič nisem vedel, kaj se godi, nobenega znanca nisem videl. Vlegel sem se blizu mize na trebuh, podprl glavo in čakal. Zdravnik je bil že vaju, snažil je nož, sekirice in drugo orodje. Kmalu so jih pričeli nositi. Slekli so prvega in ga položili na mizo. Videl sem, kako ga je zdravnik pregledal, zmajal z glavo in mu nekaj šival. Potem so ga zopet za silo oblekli in položili za plot, da je imel noge obrnjene proti meni. Gledal sem drugega, kako mu je zdravnik rezal in sekal nogo, mislim, da v kolenu. Neznansko je kričal, kri je curljala z mize. Onstran plota je rasla koruza in daleč naprej so se videli smrekovi hribi in nad njimi solnčno nebo. Okoli mene so letali kačji pastirji. Tudi drugega ranjenca so položili za plot. Tretji je imel zopet strel v trebuhu. Nekaj časa so ga šivali in položili za plot. Dobro se še spominjam, kako je prihitel neki ordonanc s prebito roko in pripovedoval zdravniku, medtem ko mu je kar stoje čistil in zavezoval rano, da zgoraj na vrhu polkovnik čepi sam

pri strojnici in strelja. Zdravnik je molče poslušal, vso haljo je imel že okrvavljeno. Na mizi je že ležal skozi prsa prestreljeni starejši mož, ki se mu je kri vlivala iz ust. Zdravnik je hitro odpravil ordonanca in se sklonil nad mizo. Dal je kratko znamenje, moža so vzeli z mize in položili drugega nanjo. »Daj konjaka!« sem slišal zdravnika. Strežaj je skočil in prinesel veliko steklenico, ki jo je zdravnik nagnil in pil v dolgih požirkih. Kako se je konjak v solncu svetil! Občutil sem strašno žejo, toda vode ni bilo videti. Medtem je od nekod prišel kurat in se nekaj menil z zdravnikom. Strežaj je prinesel štolu, ki mu jo je veter odpihoval. Kurat je v roke vzel križ in stopil k plotu. Pokleknil je k prvemu in nekaj momljal. Dal mu je poljubiti križ in se prestavil k drugemu. Takrat sem šele premislil, da oni tam za plotom umirajo. Nekateri so hropili, drugi ječali, dva sta ležala čisto mirno in postajala vedno bolj voščena. Pri drugem je nekaj požebiral in napravil križ. Potem sem slišal: »...se kesaš... od vsega srca... Kristus.« Klečal je pri tretjem, ki je žalostno odpiral oči in ponavljal za njim: »...od vsega srca... Kristus.« Naenkrat se je poskušal dvigniti in je strašno zavpil: »Ne umreti... ne umreti!...« Strežaj, ki je hodil za kuratom in pobiral legitimacije, mu je že segel za pas. Mož se je malo umiril, samo ječal je in na vse strani odpiral oči: »Žena... naročite... otrok... moj...« Kurat se ni menil za njegove besede, vklepal mu je križ v roke in nekaj momljal. »...Boga edinega...« Potem se je sklonil, mu zaprl oči in pokleknil k drugemu, ki je medtem že sam, brez vsake tolažbe izdihnil. Drugega za drugim so pokrili s plašči, da bi se ne pasle po njih muhe in kačji pastirji. Pogledal sem zdravnika, ki je stal z zavihanimi rokavi, ves okrvavljen v solncu. Zdelo se mi je, da si s konjakom poplakuje misli in da čuti več do ljudi kakor kurat, ki jim je dajal zadnjo tolažbo. Naenkrat se mi je zazdelo vse tako strašno preprosto. Pred mano so umirali ljudje, daleč od doma, z bolečinami in brez bolečin, za njimi je rasla koruza, nad njo je solnce sijalo, kačji pastirji so švigali med travo. Zazdelo se mi je, da ni vojske, in da v lepem, solnčnem jutru nobeden nič ne ve. Tako odveč je bil kurat, vsa njegova služba in prigovarjanje, če se kdo kesa. Nobenemu ni olajšal bolečine ne zadnjega vzdihla. Kako bi lahko ljudje, ki niso nič vedeli zakaj, umirali brez njega? Nobene groze nisem občutil. Smrt je šla kar mimo, kakor solnce nad koruzo, ki je stala za plotom. Vstal sem, kakor da se me ljudje in smrt prav nič ne tičejo. Zapustil sem lazaret in šel nazaj. Nikogar ni bilo, da bi ukazoval, vsak je šel, kamor je hotel. Po zelenih travnikih, med brezami in jelšami sem hodil, preskakoval potoke, ves vesel, da živim. Na vojsko še pomislil nisem. Med ločjem se je vzdignila čaplja, zdaj je zažvrgolel tič, nisem se mogel do sitega nagledati zelenja in solnca. Popoldne sem prišel v neko vas, kjer so stale kuhinje na trgu med hišami. Rezali so odojka in nalagali vsakemu, kolikor je mogel pojesti. Regiment je bil razbit in kuharji niso vedeli, kam bi z menažo. Vabili so še dekleta in nazadnje je jedla vsa vas. Slišala se je harmonika, nekje so pili in plesali. Ko sem se najedel, sem šel dalje in počakal noč sredi polja. Pokril sem se s plaščem in zaspal. Zjutraj, ko se je spet zbral regiment, so mi pripovedovali, da je prišel kurat proti večeru v vas, pil in plesal z deklinami do zore. Vse, kar so mu umirajoči naročili, je gotovo še tisto noč pozabil.

»Vsi smo ljudje,« je vzdihnila Veronika z notranjimi očitki, ker se ji je tako mišljenje že po vzgoji upiralo.

»Če ljudje od koga pričakujejo, da ni navaden človek, in mu tudi zaupajo, da ni, potem bi ne smel biti.«

»Tudi med sestrami sem spoznala napake. V začetku me je zelo potrla, potem sem pričela gledati samo nase.«

»Naš kurat se ni v nevarnosti nikoli prikazal. Svojo službo je prav tako opravljal kakor kuharji. Kadar je bil hud ogenj, po več dni niso pripeljali menaže. Ljudje so lahko umirali brez kurata in brez menaže.«

Veronika mu ni ugovarjala. Tudi sedaj, ko se je Metodu zdelo, da govori pametno in ji pripoveduje, kakor resnično misli, ga je Veronika v srcu opravičevala, da so mu grozote zmedle um, in ga je imela še rajši. Sklenila je, da ga mora rešiti.

»Jutri zjutraj pojdete z mano na vrt. Nerada bi vas prepustila drugi sestri, če bi prišel zdravnik. Do večera sem prosta in vas bom že izgovorila. Naročila bom sestri. Sedaj morate zaspiti, pozno je že.« Pri zadnjih besedah je vzela njegovo roko v svojo, kakor bi ga hotela pomiriti.

»Obljubite mi, da boste zaspali,« je prisrčno prosila in mu gladila roko. Metod je gledal nad sabo žareče oči in žal mu je bilo, da že odhaja.

»Spati?« je vprašal z grenkim glasom. »Ne maram spati, potem ne vidim smrti, ki jo najrajši gledam.«

»Če me imate malo radi, ne govorite tako,« je prosila in mu vroče stisnila roko. Metod je živo občutil, da mu je zelo naklonjena. Moral se je premagati, da ni sam posegel po njeni roki, ki mu jo je hitro izmaknila in stopila za zaslon. Smeje si je zakrila lice z dlanmi in šepetala: »Moj bog, kaj sem rekla: če me imate malo radi.« Namesto da bi se srce jezilo, se ji je smejalo. Še med molitvijo se je oglašalo in jo begalo.

MRTVEMU BRATU

JANKO SAMEC

I.

*Moj daljni brat, ki mrtev v zemlji črni
z očmi steklenimi pred sé strmiš,
kot da od hrepenenja spet trpiš,
nikar na svet se ta več ne povrni!*

*V njem naši snovi, zlati in srebrni,
so spet pribiti na trpljenja križ —
Ki si verjel v človekov paradiž,
pred njim z dlanjó si zdaj oči zagrni!*

*Nad nami spet se sprožil je vihar,
mi v njem gremo se na valovih barke —
a človek, veš, nespreten je mornar!*